ИНДЕКС НА РОМСКОТО ВКЛЮЧВАНЕ

2015 г.

Резюме

ОСНОВНИ КОНСТАТАЦИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Индексът на ромското включване е публикуван през м. септември 2015 г. и един от заключителните документи, свързани с Десетилетието на ромското включване 2005 – 2015 г. Неговата основна цел е да представи актуалната ситуация и напредъка по определени индикатори като наличие на данни, образование, безработица, жилищна осигуреност, здравеопазване и други спрямо ромите от Десетилетието на ромското включване и да посочи постигнатите резултати през периода в 11 европейски държави: Албания, Босна и Херцеговина, България, Чешката Република, Унгария, Македония, Черна гора, Румъния, Сърбия, Словакия и Испания.

НАЛИЧИЕ НА ДАННИ ПО ДЪРЖАВИ

Опитът от събирането на данни за Индекса на ромското включване 2015 е показал значителни различия между отделните държави. Бързият поглед върху доклада сочи, че данните за Черна гора са най-пълни, съдържащи се предимно в официалната статистика и професионални статистически оценки, при които рядко се използват алтернативни източници. Сърбия, България и Унгария по подобен начин използват официална статистика и актуализация на статистическите бази данни налични в националната статистическа служба, в съчетание с използването на алтернативни източници, като проучванията на ПРООН и ПРООН, Световната банка и Агенцията за основните права, регионални или други (национални) проучвания. В тези четири държави, консултантите работили по Индекса са имали пряк достъп до масиви от данни, или като служителите на националните статистически служби (Черна гора и Сърбия) или като представители на академичните среди (България) или чрез заплащане на такса на националната статистическа служба (Унгария).

Проект „**ПОВИШАВАНЕ ЕФЕКТИВНОСТТА НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ КОНСУЛТАЦИИ ЧРЕЗ АКТИВНО УЧАСТИЕ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО В ПРОЦЕСА НА ВЗЕМАНЕ НА УПРАВЛЕНСКИ РЕШЕНИЯ**"
се финансира в рамките на Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014 г.
(http://www.ngogrants.bg)

Подобен опит да се използва официалната статистика е бил направен и в Чешката Република, но без директен достъп до самите информационни масиви. В Румъния, консултантът не е имал пряк достъп до самите масиви от данни, но успешно се е възползвал от неофициални (предимно международни) източници. В Албания официалната статистика до голяма степен е недостъпна. По този начин, алтернативните източници като проучвания, проведени от международните организации и НПО (най-вече на ПРООН и ПРООН, Световната банка, Агенцията за основните права и Фондация „Отворено общество", са били използвани много повече.

От другата страна на спектъра са Македония и Словакия, където проучванията на ПРООН и ПРООН, Световната банка и Агенцията за основните права са били използвани като основен източник на данни. Тъй като тези изследвания имат по-ниски обеми на извадките и дефинираните индикатори са се различавали от официалните източници, данните са използвани директно, а не са актуализирани чрез оценки. В Македония причината за използване на алтернативни източници е липсата на официални данни от скорошно преброяване на населението, докато в Словакия консултантът е имал директен достъп до самите масиви от данни в алтернативни източници. В Босна и Херцеговина резултатите от последното преброяване на населението не са били публикувани, но при присъединяването към Десетилетието в страната е проведено специално изследване на ромите, резултатите от което са представени в официален набор от данни.

Има няколко силно проблематични аспекта на тази система на събиране и публикуване на данни. Министерствата не правят това последователно или изчерпателно. Освен това, те често изтриват по-старите данни, когато по-новите данни се появяват и биват публикуват, за да не се прави сравнение между по-старите и по-новите данни и да се изследва напредъка с течение на времето.

В Испания съществува силно публично-частно партньорство при събирането на информация; много изследвания са подкрепени от правителството и се извършват от ромски неправителствени организации. Резултатите от такива проучвания са официално признати и до голяма степен се използват при формулирането на политики. Такива данни са използвани и при изготвянето на настоящия Индекс за ромското включване. Въпреки това, при тези изследвания липсва синхронизация при

дефинирането на индикаторите, те се провеждат спорадично и съдържат данни само за ромите, които рядко могат да бъдат сравнявани с останалото население.

Въз основа на горния опит, най-добрият модел за събиране на статистически данни за включването на ромите следва да включва активното участие на националните статистически служби, за предпочитане посредством професионалисти, които отговарят за статистиката относно включването на ромите, както и чрез някои модификации на съществуващите официално събирани данни. Повечето „базисни данни", използвани при изготвянето на Индекса са на практика от 2005 г., от началото на Десетилетието, докато по-новите данни са предимно от 2011 г. (годината на многото преброявания), 2013 г. и 2014 г. За в бъдеще може да се окаже целесъобразно да се събират статистически данни на годишна база, тъй като промените в резултат от въздействието на политиките и практиките за приобщаване са бавни, като изготвянето на тригодишни статистически доклади може да се определи като оптимален вариант за адекватен мониторинг.

НАЛИЧИЕ НА ДАННИ ПО ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

Изборът на индикатори за Индекса на ромското включване е извършен въз основа на Декларацията за Десетилетието, начинание стартирало по инициатива на Агенцията за основните права и предишният опит, отразяващ наличието на данни. Въпреки това, все още липсват данни за някои от индикаторите за една или повече страни. За някои от индикаторите са били използвани леко променени критерии.

Образование

В областта на образованието, индикаторът на начално образование в Индекса на ромското включване се определя като общ процент на завършилите от възрастовата група от 25-64 години, но повечето от наличните данни са за процента на записване или посещаемост на възрастовата група от 3-6 години. Освен това, данни за този индикатор липсват за три държави за последните години и за пет държави по отношение на базисната година. Индикаторите за завършилите начално, средно и висше образование са съвсем ясни и са налице данни, въпреки че повечето от тях се отнасят до „най-високо ниво на постигнато образование".

Консултантът от Албания е предложил да се заменят тези три индикатори с един, който е „брой години успешно завършено образование". Такъв един индикатор би бил много информативен и опростен, но би изисквал стандартизация на статистическите изследвания и проучвания. Процентът на грамотност е поначало ясен за всички държави, с изключение на базисните данни в една държава. Процентът на учениците в специализираните училища е индикатор за който последните данни за четирите страни и базисни данни за пет от държавите липсват, а в две от страните са представили данни само за ромите. Една от страните, в които липсват данни е Албания, където се твърди, че не съществува проблем със свръхпредставеност на ромите в тези училища.

За училищна сегрегация, липсват базисни данни от пет държави, а за две държави липсват актуални данни. Определението за сегрегирани училища или сегрегирано образование се различава в някои държави от това възприето в Индекса за ромското включване.

Заключение

Обобщението на данните от Десетилетието по отношение на образованието поначало сочи на цялостно подобряване на ситуацията с ромите в предучилищното, началното и средното образование, включително по отношение на грамотността. Преди всичко разликите в сравнение с останалото население са намалени, но са далеч от това да бъдат изцяло елиминирани. Разликите във висшето образование по-скоро са се увеличили въпреки, че ситуацията с ромите като цяло малко се е подобрила (т.к. общата ситуация с населението се е подобрила). Свръхпредставеността на ромите в специализираните училища поначало се е влошила. Общата сегрегация на ромите в образованието също е по-вероятно да се е увеличила по време на Десетилетието.

Заетост

Данни за нивата на безработицата и заетостта са налични във всички страни. За заетостта в неформалния сектор липсват базисни данни за пет години и актуални данни за последните години за една държава. Данни относно дългосрочната безработица изобщо липсват в три държави. Данните относно последната заетост и липсата на трудов опит са взаимосвързани и понякога информацията за последната заетост

съдържа в себе си и информация относно индикаторът липса на трудов опит. Освен това, понякога последният трудов опит се представя като среден брой години, считано от последната заетост, а друг път като процент от лица с последен трудов опит повече от определен брой години. Индексът на ромското включване представя резултатите и от двата подхода, но като цяло изследването само по критерия „без трудов опит" би било по-пълно и по-сравнимо.

Индикаторът за дела на младите хора, които не се образоват, не се обучават и не са заети (младежки NEET дял) е бил предложен по време на пилотната фаза на Индекса за ромското включване и изглежда много информативен, а освен това за него са налице повече и по-достъпни данни.

Заключение

Обобщението на данните от Десетилетието по отношение на заетостта сочи, че са налице окуражаващи тенденции, но подобрението по повечето индикатори е много малко за целия 10 годишен период. Единственият индикатор, при който е налице увеличаване на разликите поначало е заетостта в неформалния сектор, като влошаването на ситуацията с ромите е чувствителна по отношение на средния брой месеци на последна трудова заетост.

Жилищно осигуряване

Процентът на бездомните се е оказал труден за оценяване показател, тъй като в пет страни данните са напълно недостъпни, а в още три страни са налични само последни данни. По информация на консултанта от Черна гора, бездомните лица са идентифицирани и преброени чрез статистически изследвания и по-специално чрез преброявания на населението, но тези преброявания не представят самостоятелни данни само за бездомните.

Данните относно достъпа до питейна вода и електричество са достатъчно подробни. Данни, отнасящи се до наличието на документи за собственост липсват за три държави по отношение на базисните данни и като цяло прилаганите дефиниции на индикатори се нуждаят от хармонизация.

При измерването на сегрегираността на жилищата, актуални данни липсват за една държава, а базисни данни за три. Пренаселеността в домакинството е индикатор,

който е бил определян по различен начин в различните държави, като някои от тях докладват по критерия „стаи на човек”, втори „хора на стая”, а трети „квадратни метра на човек”. Последният критерий предоставя най-точната информация относно пренаселеността, независимо от размера на стаите, затова и се препоръчва за използване при стандартизирането на критериите за този показател в отделните страни.

С изключение на базисните данни за три държави, за този показател е налице достатъчно информация. Рядко се прави разграничение по пол в данните за жилищната осигуреност, най-вече поради факта че информацията отразява ситуацията при едно цяло семейство, което поначало се състои от лица и от двата пола и подобно разделяне по полов принцип се счита за ненужно. Когато все пак такова е правено, то често се основава на пола на „главата на домакинството”.

Заключение

Обобщението на данните от Десетилетието по отношение на жилищната осигуреност сочи на принципно намаляване на различията и на подобрение на ситуацията с ромите от гледна точка на бездомни лица и достъп до питейна вода и електричество. Въпреки това тези постижения изглеждат твърде скромни. Данните сочат на вероятно влошаване на ситуацията по отношение на притежанието на документи за собственост и пренаселеност в домакинството.

Здравеопазване

По отношение на достъпа до здравни услуги, липсват актуални данни за една държава и изходни данни за шест държави. Детската смъртност и продължителността на живота понякога са посочени в официални понякога в неофициални източници на данни. И за двата индикатора липсват актуални данни за две държави и изходни данни за три.

Заключение

Обобщението на данните от Десетилетието по отношение на здравеопазването сочи на принципно подобрение на достъпа до здравно осигуряване на ромите и на намаляване на разликите с останалото население.

Въпреки че тази тенденция съществува и при детската смъртност и продължителността на живота, разликите при тези индикатори остават големи.

Хоризонтален въпрос: бедност

Рискът от бедност е показател, който се прилага през последните години като само за една държава, изобщо липсват данни, а за шест други не са налични базисни данни. Друг индикатор за бедност е този за абсолютната бедност, за който са налице достатъчно актуални данни като само за една държава такива липсват, а за други три липсват базисни данни. Разграничение по пол при индикаторите за бедност също не е правено за повечето държави по причини сходни с индикаторите за жилищна осигуреност, въпреки че при тези за бедност такова би било доста полезно.

Хоризонтален въпрос: дискриминация

Дискриминацията се е оказала доста труден индикатор за събиране на данни, не само поради необходимостта да се използват алтернативни източници, различни от официалните (най-много и на практика почти единствените са тези от проучването на малцинствата, правено от Агенцията за основните права), но също и поради противоречията, които съществуват около този въпрос. Много държави предлагат данни за отчетените (или потвърдени по съдебен ред) случаи на дискриминация, които могат да не представят в пълнота размера на явлението.

Индексът на ромското включване прилага критерий, който се базира на проучването на Агенцията за основните права и е свързан със субективното възприемане на дискриминация. Въпреки това, окуражаващо е, че актуални данни липсват само за една държава.

Хоризонтален въпрос: пол

Докато събирането на данни за ромското включване като цяло следва да се подобри, стандартизира и да се прави по-често, ситуацията с разграничението между половете следва да бъде по-сериозно обмислена. В много държави за значителен обем от индикатори е трудно да се съберат данни за ромите разграничени по полове.

Данни разграничени по полове са по-рядко срещани при индикатори, тясно свързани с домакинствата, като например жилищната осигуреност и бедността. Такъв е

случаят с Албания, Босна и Херцеговина, България и Македония. В някои страни разграничение по полове липсва и в области като образование, заетост и здравеопазване (Босна и Херцеговина, Испания, Унгария и Румъния).

В Чешката република, Черна гора, Сърбия и Словакия само за няколко показатели липсва разбивка на данните по пол. Разграничение по пол на данните за общия брой на извадката не е правено и при разработването на Индекса за ромското включване. Сравнението относно положението на ромските жени е направено чрез съпоставка с общия брой на населението, тъй като по-смислено е да се оценява уязвимост и изключеност чрез съпоставка с група, при която е налице включване, отколкото с друга група на уязвими и изключени.

Заключение

Обобщението на данните от Десетилетието по отношение на хоризонталните въпроси сочи на влошаване на ситуацията с ромите и на увеличаване на разликите с останалото население по отношение на бедността и по-специално риска от бедност. Случаите на дискриминация бележат тенденция на намаляване, но все още една трета от ромите продължават да се оплакват от дискриминация.

БЪЛГАРИЯ

Единственият показател, за който няма данни за България за последните години е предучилищното образование. За всички останали показатели са налице данни, често от официални източници, включително статистически данни от Националния статистически институт и данни от проучвания, провеждани ad hoc или от съответните министерства. И двете проучвания на ПРООН от 2004 г. и на ПРООН, Световната банка и Агенцията за основните права от 2011 г. са използвани, когато официалните данни са били недостатъчни. Статистическите данни, събрани от стандартизирани статистически изследвания на Евростат също са били ползвани.

За България липсват базисни данни за случаите на дискриминация, но такива са налични от Евробарометър. По отношение на жилищната осигуреност, здравните междусекторните показатели данни относно ромските жени до голяма степен липсват.

Липсват и базисни данни относно сегрегираните училища, опит от последно работно място, бездомност, достъп до здравно осигуряване, най-застрашени от бедност и абсолютна бедност. Най-актуалните данни от България са предимно от 2013/14, някои от тях (основно относно жилищната осигуреност) са от 2011 г., а базисните данни са предимно от 2005 г. като някои от тях са от 2001 година.

Разликата между ромите и останалите граждани е останала същата през годините по отношение на завършването на основно образование и грамотността. В средното и висшето образование тя се е увеличила, въпреки че положението на ромите леко се е подобрило в абсолютна стойност. Делът на ромите в специализираните училища е 5 пъти по-висок от този на останалите ученици. Една четвърт от ромите учат в сегрегирани училища.

Разликата между ромите и останалите граждани е намаляла по отношение на трудовата заетост и трайната младежка безработица (на млади хора, които не учат, не работят и не се обучават) /NEET - not in education, employment or training/ и неформалната заетост. Въпреки това, разликата при заетостта на роми в сравнение с останалите граждани се е увеличила, въпреки че като цяло положението на ромите леко се е подобрило.

Разликата между ромите и останалите безработни се е удвоила като повече от 40% от ромите са безработни, включително много от тях са дългосрочно безработни. Около половината от ромите живеят в сегрегирани квартали с много повече членове на домакинство в една стая в сравнение с останалото население. Повече от половината от ромите нямат достъп до здравно осигуряване. Детската смъртност при ромите е два пъти по-висока от тази при останалото население и ситуацията не се е променила през десетилетието. Продължителността на живота при ромите остава по-кратка от тази на общото население.

Средният процент на ромите живеещи в риск от бедност съотнесен към цялата ромска общност е двойно по-висок от този на останалото населението. Една трета от ромите живеят в абсолютна бедност. Средният доход на ромите е 74% по-нисък от този на останалото население и това положение не се е подобрило през Десетилетието на ромското включване. 60% от ромите са жертва на дискриминация според последните данни, като няма достатъчно данни, които позволяват да се прецени дали има някаква промяна на този индикатор.

Заключение

По индикатора образование разликата между ромите и другите граждани е запазена по критерии завършване на основно образование и грамотност. В средното и висшето образование тя се е увеличила. Делът на ромите в специализираните училища е 5 пъти по-висок от този на останалите ученици. Една четвърт от ромите учат в сегрегирани училища.

По индикатора заетост разликата между ромите и другите граждани е намаляла по отношение на липсата на трудов опит, трайната младежка заетост и неформалната заетост. Разликата между процента на безработицата на ромите и този при другите граждани се е удвоила като повече от 40% от ромите са безработни, включително много от тях са дългосрочно безработни.

По индикатора жилищно осигуряване около половината от ромите живеят в сегрегирани квартали с много повече членове на домакинството в една стая в сравнение с останалото населението.

По индикатора здравеопазване повече от половината от ромите нямат достъп до здравно осигуряване. Детската смъртност при ромите е два пъти по-висока от тази при останалото населението и ситуацията не се е променила през Десетилетието на ромското включване. Продължителността на живота на ромите остава по-ниска от тази на останалото население.